

המרכז לקידום החינוך והשילוב

דו"ח על המחקר של ה- Down Syndrome Educational Trust ואוניברסיטת Porthsmouth שבאנגליה, מתוך מחקרים ומעקב אחרי 15 שנות חינוך של ילדים ובני נוער בעלי תסמונת דאון באנגליה:

המחקר מעיד על יתרון משמעותי לחינוך המשלב עבור ילדים בעלי תסמונת דאון ומציג מסקנה האומרת שכל הילדים שלהם תסמונת דאון צריכים להתחנך בבתי ספר רגילים בשכונת מגוריהם. החוקרים לא מצאו שום יתרון חינוכי עבור ילדי תסמונת דאון בבתי הספר המיוחדים. בכל המדדים שנבדקו, בני נוער בעלי תסמונת דאון יצאו לעיתים שווים או באופן משמעותי טובים יותר ומתקדמים יותר מחבריהם לגיל שלמדו בבתי ספר מיוחדים.

בני נוער בעלי תסמונת דאון שלמדו בבתי ספר משלבים/רגילים הפגינו פער חיובי של שנתיים ואף יותר מבחינת שפתם המדוברת לעומת חבריהם לגיל שלמדו בבתי ספר מיוחדים. כמו כן קיים פער חיובי של שלוש שנים לטובת הילדים שלמדו בבתי ספר משלבים בקריאה והבנת הנקרא.

ההבדל היחיד שנמצא לטובת הנערים והנערות בעלי תסמונת דאון שלמדו בבתי ספר מיוחדים היה במדד של כישורים חברתיים בין-אישיים.

כיום בני הנוער הללו שלומדים ברמת החטיבה והחטיבה העליונה עלולים להיות בודדים מבחינה חברתית לא משום שחבריהם הלא נכים אינם רוצים להכיל אותם בפעילויות חברתיות אלא מכיוון שלא תמיד ניתנת להם הזדמנות לפתח יחסי קרבה מיוחדים המבוססים על הבנה הדדית, על יכולות דומות ועל תחומי עניין שהופכים לחשובים בגיל הבגרות. בני הנוער עם תסמונת דאון הלומדים בבתי ספר רגילים, נמצאים שם בגלל שהוריהם ואנשי מקצוע שתמכו בהוריהם מהמרכז של פרופ' באקלי למשל, ערכו לובי חזק עבור השילוב בשעה שחבריהם בעלי אותה רמת תפקוד ואותה רמת למידה עדיין נמצאים בבתי ספר מיוחדים. **על כן טוענים עורכי המחקר כי יש לסגור את בתי הספר המיוחדים ולהכיל בצורה הולמת את כל הילדים בעלי בעיות הלמידה הקלות הבינוניות ואפילו הקשות בתוך מערכת החינוך הרגילה.**

הרעיון לסגור את בתי הספר המיוחדים נתמך בעובדה כי לא נמצא שום שיפור בתוצאות החינוכיות המושגות על ידי בתי הספר המיוחדים בין השנים 1986 ו-1999.

מבוא:

ה- Down Syndrome Educational Trust לא רק עורכת מחקרים ומשדלת לערוך שינויים אלא גם מספקת הדרכה ואינפורמציה לבתי הספר על מנת לאפשר להם להצליח. ה- Trust מדריכה מורים, מחזיקה אתר מידע באינטרנט, נותנת שירותי ייעוץ אישיים ומכינה דו"חות לבתי הספר ולהורים ומפרסמת סריות של מידע לאנשי מקצוע וחינוך.

המחקר הנוכחי מציג אינפורמציה לגבי תוצאות אשר הושגו מהשמות חינוכיות שונות אשר נחקרו על ידי אוניברסיטת פורטסמאט ומומנו על ידי ה- Trust במשך 15 שנה באזור המפשייר שבאנגליה.

תוצאות המחקרים הללו שנערכו בהמפשייר נדונות בהקשר לעוד מחקרים שנערכו. הממצאים מראים שיש לפתח הקצאות חינוכיות מתאימות שיאפשרו שילוב עבור ילדי תסמונת דאון בכל הרשויות החינוכיות הקיימות באנגליה.

המחקרים שנעשו בהמפשייר הם המקיפים ביותר שנעשו עד עתה. הדבר התאפשר כיוון שהרשות החינוכית בהמפשייר עבדה ביחד עם ה- Down Syndrome Ed. Trust – כדי לפתח שילוב עבור ילדים בעלי תסמונת דאון מאז שנת 1988. ה- Trust החזיקה פסיכולוגית שתתמוך באופן ישיר בבתי הספר המשלבים כבר בהתחלה. ה- Trust סיפקה הדרכה וערכה סדנאות ואף פרסמה חומרים עבור המורים כדי לפתח ולהעריך את ביצוע השילוב. (עמוד 3/25).

בנוסף למחקר החינוכי ה- Trust ואוניברסיטת פורטסמאט עבדו ביחד מאז שנת 1980 על טווח רחב של תחומי מחקר אשר קידמו את ההבנה לגבי התפתחות קוגניטיבית / שכלית וצורכי הלמידה של ילדים בעלי תסמונת דאון, כאשר הדגש הושם על דיבור, שפה, זיכרון, כישורי קריאה והבנה וכן כישורים מספריים. המחקרים הללו הזינו את היישום בכיתות ואפשרו לילדים להשיג את תוכנית הלימודים בבתי הספר הרגילים וכן בבתי הספר המיוחדים. ה- D.S.E.T עומדת לפרסם סריה של מידעונים מקיפים ומחולקים לנושאים על מנת לקדם את הצלחת השילוב, כך שגנים ובתי ספר ברמה היסודית וברמת החטיבה העליונה יקבלו את כל

המרכז לקידום החינוך והשילוב

האינפורמציה שלה הם זקוקים הן ברמת התכנון הבית ספרי והן ברמת הכיתה. ה- Trust מפרסמת גם סריה לבתי הספר המיוחדים מכיוון שעדיין הרבה מאוד ילדים בעלי תסמונת דאון נמצאים בבתי ספר מיוחדים.

תסמונת דאון:

התסמונת ע"ש דאון היא הגורם הכי שכיח לבעיות למידה קלות עד קשות אצל ילדים. זהו פגם בכרומוזום 21 בדרך כלל, וקורה במוצע אחת ל- 900 לידות. באנגליה ישנם כ- 30,000 אנשים עם תסמונת דאון. הבדיקות לא מורידות את שכיחות האוכלוסייה הזו באופן דרמטי כפי שחשבו שיקרה, וככל שהטיפול הרפואי מתקדם יותר כך יותר תינוקות בעלי תסמונת דאון נשארים בחיים. לכן האוכלוסייה של ילדי תסמונת דאון עולה בהדרגה בגיל בית הספר. מספר הילדים בעלי תסמונת דאון באנגליה בגיל בית הספר (גילאי 5 – 19) עומד על כ- 8000 או 9000; זוהי אוכלוסייה משמעותית שתוחלת החיים שלה כיום מגיע לגיל 45 – 55.

(בישראל לפי הסטטיסטיקה נולדים כל שנה כ- 100 – 110 ילדים ולכן בגילאי 1 – 18 לפי חישוב זה יש כ- 1800 ילדים בארץ.)

חשוב שלילדים הללו תינתן הזדמנות חינוכית שתצייד אותם לחיים יעילים ופחות או יותר עצמאיים כבוגרים בתוך הקהילה. בעזרת חינוך הולם, הדרכה ותמיכה כ- 60% - 70% מהבוגרים בעלי תסמונת דאון יכולים להיות בעלי תעסוקה.

התפתחות החינוך עבור ילדי תסמונת דאון באנגליה:

ילדי תסמונת דאון באנגליה קיבלו את הזכות לחינוך בבתי ספר רק בשנת 1971; לפני כן הם נחשבו ל"בלתי ניתנים לחינוך" ונשארו בבית או שהוכנסו למרכזי הדרכה שאותם ניהלו רשויות הבריאות כדי לאפשר להורים זמן מנוחה אך לא כדי לחנך. במהלך שנות ה-70 וה-80 כמעט כל הילדים בעלי תסמונת דאון הושמו בבתי ספר מיוחדים מכיוון שההערכה הייתה שהם בעלי לקות למידה קשה.

ההתקדמות לקראת חינוך משלב:

מאז 1981 חלה התפתחות איטית אך יציבה לקראת חינוך משלב עבור כל הילדים בעלי תסמונת דאון באנגליה. החקיקה בשנת 1981 אפשרה לרשויות החינוך המתקדמות לפתח שילוב די מהר אך רובן היו די איטיות בפתוח השינויים והן עשו זאת בדרך כלל כתוצאה מלחץ של הורים. במחקר שנערך לאחרונה לגבי השמה חינוכית של 3,389 ילדים עם תסמונת דאון נראה שיש צורות שונות להשמה החינוכית של הילדים הללו ברחבי אנגליה. ברשויות חינוכיות הכי משלבות כ- 25% מכלל רשויות החינוך באנגליה, 67% יותר של ילדים בני 5 – 6 משולבים; 58% של בני 10 – 11 משולבים; ו- 25% או יותר של בני ה- 14 – 16.

ברשויות הכי פחות משלבות (כ- 25% מכלל הרשויות באנגליה) הערכים לשילוב שנמצאו היו כ- 28% פחות לילדים בגיל 5 – 6; 9% לגילאי 10 – 11; ו- 0% לגילאי 14 – 16.

מכיוון שטווח היכולות של ילדי תסמונת דאון לא משתנה בין הרשויות השונות ובאזורים השונים, השונות הגדולה במספרי הילדים המשולבים בבתי ספר רגילים משקפת את הגישות של הצוותים המקצועיים האחראים על פתוח השילוב יותר מאשר את היכולות של הילדים.

עוד חקיקה תומכת בשילוב משנת 1993:

ב- 1993 חקיקה חינוכית באנגליה העלתה את התמיכה בשילוב ובמשאבים על מנת למלא את צורכיהם המיוחדים של ילדים בכל בתי הספר. כל בתי הספר מחויבים להחזיק מורה שיהיה אחראי לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים בתוך בית הספר. התפקיד נקרא: SENCO "מתאם פעולות חינוך מיוחדות". כמו כן יש אחראי על כך בבתי הספר התיכונים. לכל בית ספר חייב להיות Governor שבתחום אחריותו כל הילדים בעלי צרכים חינוכיים מיוחדים והקצאות מיוחדות בתוך בית הספר.

הניסיון מוכיח שמינוי של מתאם פעולות חינוך מיוחדות, והעדיפות שנותנים כיום להדרכה ולתמיכה בצרכי חינוך מיוחדים על ידי הגופים המנהלים ברשויות החינוך השונות, שיפרו באופן ניכר את ההקצאות לילדים בעלי צרכים חינוכיים מיוחדים בבתי ספר משלבים ובכללם גם ילדי תסמונת דאון.

המרכז לקידום החינוך והשילוב

הוכחות הנובעות ממבחן התוצאה:

בזמן שישנה עלייה מתמדת במספר התלמידים שלהם תסמונת דאון אשר לומדים במסגרות משלבות, נעשו מעט מאוד הערכות לגבי תוצאות השילוב. בסקירה שנערכה לאחרונה ותעדה את מגמת השילוב, על ידי קנינגהם ועוזריו (1998), זוהו רק 3 מחקרים לגבי תוצאות השילוב באנגליה. **Casey 1988; Sloper 1990; Philips 1992**; קנינגהם ועוזריו למחקר הסיקו מסקירה זו כי ההוכחות הקיימות כיום לגבי השילוב הן מעטות אך בכל זאת מצביעות על כך שההישגים האקדמיים של ילדי דאון בשילוב הם גבוהים בבתי הספר המשלבים. גם רמת העצמאות Self-sufficiency נראתה דומה לרמת העצמאות שהושגה בבתי הספר המיוחדים. במחקרים שהם סקרו נראה היה כי אין כל הוכחה המצביעה על יתרון כלשהו לחינוך בבתי הספר המיוחדים וזאת למרות המורות המיוחדות הכיתות הקטנות והמשאבים הנוספים. בכל אופן הסקירה הזו של קנינגהם ושותפיו הצביעה על כך שבאותו הזמן לא היה מחקר על האפקט שיש להשמה בבית ספר רגיל לגבי הערכה עצמית של הילדים, יחסים חברתיים, ושמחת חיים. (6/25).

קיימת אפשרות שחיים בתוך בית ספר משלב עלולים להשפיע באופן שלילי על הערכתם העצמית של הילדים ושהדדיות ותמיכה הדידית דרך יחסים חברתיים בין התלמידים תהווה בעיה לתלמידים עם תסמונת דאון הנמצאים בבתי ספר משלבים. כיום ישנם כמה הוכחות מחקריות לנושאים הללו ממחקרים שנערכו בהמפשייר כמו למשל:

; **Buckley 2000 ; Quail et al. 2000 ; Gould 1998 ; Laws et al. 1996**

מחקרים שנערכו בהמפשייר לגבי שילוב:

ב- 1986 נאספו נתונים לגבי כל האספקטים של התפתחותם והתקדמותם החינוכית של 90 בני נוער בעלי תסמונת דאון בגילאים 11 עד 18; באותו הזמן כולם למדו בבתי ספר לחינוך מיוחד. 94% מהם למדו בכיתות לילדים עם קשיי למידה רציניים SLD ו- 6% למדו בבתי ספר לילדים עם בעיות למידה קלות יותר MLD. בשנת 1999, 46 משפחות מהמפשייר לילדי תסמונת דאון בגילאים 11 – 20 השתתפו באותו מחקר; 28 מתבגרים שזה 61% התחנכו בבתי ספר מיוחדים כאשר 24 מהם למדו בכיתות לילדים בעלי קשיי למידה רציניים ו- 4 בלבד למדו בכיתות לילדים בעלי קשיי למידה בינוניים; 18 ילדים – 39% למדו בבתי ספר משלבים. הנתונים משני המחקרים הללו מעלים 3 שאלות מהותיות:-

1. האם המתבגרים בבתי הספר המיוחדים מתקדמים מהר יותר בשנת 1999 מאשר אלו שהיו שם בשנת 1986? בהנחה שקיים היום יותר ידע לגבי צרכיהם החינוכיים המיוחדים של הילדים.
2. האם בני הנוער מבתי הספר המשלבים בשנת 1999 מתקדמים מהר יותר מבני הנוער משנת 1986?
3. האם בני נוער ששולבו בבתי ספר רגילים ב- 1999 מפגינים יתרון כלשהו או חסרון כתוצאה מהשילוב כאשר משווים אותם לחבריהם לגיל בבתי הספר המיוחדים ב- 1999?

במאמר הזה נספק סיכום של הממצאים העיקריים של המחקר; הקורא אשר ירצה לקבל יותר פרטים או נתונים צריך לפנות למאמרים המפורטים שהתפרסמו בכתב העת: **Down Syndrome Resarch & Practice 7 (1)**; הממצאים עם פרטים מעשיים וההשלכות לגבי אנשי חינוך מתפרסם כעת בכתב העת **Down Syndrome News & Update 2(1)**;

המחקרים משנת 1986 ומשנת 1999 מדדו את ההתקדמות הרלבנטית לחינוכם של ילדים בעלי תסמונת דאון בכמה תחומים:-

1. כישורי חיים יומיומיים.
2. כישורי תקשורת.
3. כישורים אקדמיים.
4. כישורים חברתיים והתנהגות.

כישורי החיים היומיומיים נוגעים לתחומים כמו "עזרה עצמית": עצמאות בלבוש, רחצה, שימוש בשירותים, עצמאות בזמני ארוחות.

המרכז לקידום החינוך והשילוב

כישורי התקשורת נוגעים לתחומים כגון הבנה ושפה מדוברת או שימוש בשפת הסימנים.

כישורים אקדמיים נוגעים לקריאה, כתיבה, חשבון, שימוש בכסף וידע כללי.

הכישורים החברתיים נוגעים לתחומים כגון עצמאות חברתית מחוץ לבית; למשל: חציית כביש ושימוש באוטובוס.

הקשרים החברתיים שנבדקו הם מחוץ לבית הספר וכן נבדקו תחומי עניין בשעות הפנאי.

מבחינת ההתנהגות נבדקו קשיים או התנהגויות בלתי רגילות.

בשנת 1999 נעשתה הערכה לגבי אותם תחומי התפתחות והיה שימוש באותם המדדים כמו אלו של 1986. בנוסף לכך, נעשה שימוש בעוד שני מדדים סטנדרטיים שמדדו התפתחות והתנהגות בכל התחומים על מנת לאפשר השוואה עם מחקרים שגורו במקומות אחרים בעולם.

The Vineland Scale of Adaptive Behavior & The Connors Parent Rating Scale

הממצאים העיקריים ידונו ביחס לכל תחום של התפתחות. ככלל, הקבוצות אינן שונות באופן מהותי אחת מהשנייה לגבי המשתנים הידועים כאלה שמשפיעים על התפתחותם והתקדמותם של ילדים.

הקבוצות שנחקרו הן:

1986 – בני נוער בעלי ת"ד בחינוך המיוחד;

1999 – בני נוער בעלי ת"ד בשילוב;

1999 – בני נוער בעלי ת"ד בחינוך מיוחד;

תפוצת הגיל, היחס בין בנים לבנות, מיקום הילד במשפחה, והמעמד החברתי של קבוצות השוואה היו זהים. השוני היחיד הוא שקבוצת הילדים המשתלבים בשנת 1999 היא צעירה באופן משמעותי יותר מזו של בני הנוער בבתי הספר המיוחדים; 14 שנים ו- 8 חודשים לעומת 16 שנים ו- 4 חודשים. הדבר אומר שיש פחות סיכוי למצוא יתרון אצל הקבוצה המשתלבת מכיוון שהכישורים שנמדדו משתפרים ככל שגיל הנער או הנערה עולה.

השאלה החשובה שיש להעלות היא כיצד ידעו החוקרים כי הילדים שהושמו בשילוב אינם בעלי יכולת טובה יותר בתחילת דרכם החינוכית בבית הספר?

מכיוון שהמדדים לגבי תחומי ההתפתחות של הילדים באותה עת עדיין לא היו קיימים, החוקרים לא יכולים להיות בטוחים ב- 100% לגבי שאלה זו; יחד עם זאת, מדיניות ההשמה החינוכית באנגליה, באותה תקופה, הייתה שונה ממקום למקום בזמן שהילדים הללו החלו ללמוד בבתי הספר. הרשות החינוכית המקומית בהמפשייר עבדה ב- 4 אזורים שכיסו אזורים גיאוגרפיים שונים. כך למשל באזור דרום-מזרח השילוב החל בערך בשנת 1988, כתוצאה מלובי חזק של הורים ומכיוון שפסיכולוגית הועסקה על ידי ה- Trust ונתנה תמיכה לשילוב. כל ילד בעל תסמונת דאון שהוריו רצו בכך הוכנס לבית ספר במקום מגוריו כבר בגיל 5 ללא קשר ליכולתו או אי יכולתו. בשלושת האזורים האחרים, שילוב החל הרבה יותר מאוחר והוא עדיין מוגבל עד היום. המדיניות הזו וההבדלים הרבים ביישום השילוב מעידים על כך שילדים בעלי תסמונת דאון ובעלי אותה יכולת, ברוב שטחי הרשות החינוכית הנ"ל, הושמו בבתי ספר מיוחדים בעוד שבאזור דרום-מזרח הם הושמו בבתי ספר משלבים בשכונת מגוריהם בעזרת תומכת למידה (סייעת) במשרה מלאה.

לצוות שערך את המחקר ישנה אינפורמציה לגבי הילדים הללו שהחלו את השילוב בגיל 5 וזו מצביעה על כך שהילדים הללו בטווח כישוריהם מייצגים את רוב הילדים בעלי תסמונת דאון.

הממצאים שידונו בהמשך נוטים לתמוך בהנחות של החוקרים ששתי הקבוצות של בני הנוער לא היו שונות מבחינת פוטנציאל היכולות שלהם בתחילת הדרך בבית הספר, בכל המדדים שפחות מושפעים מהתנסות בית ספרית; אין שוני בטווח ההישגים בין שתי קבוצות בני הנוער. בכל מקרה כדי להיות זהירים ככל האפשר וכדי לבסס השוואות בין שתי הקבוצות, חמשת בני הנוער בעלי היכולת הכי נמוכה, (כ- 18%)

המרכז לקידום החינוך והשילוב

הוצאו מקבוצת ילדי בתי הספר המיוחדים. הדבר מתבסס על ההנחה כי הילדים בעלי היכולת הנמוכה ביותר לא הושמו בשילוב עשר או 12 שנה קודם לכן בשום מקום באזור.

לסיכום, לפני שנבחן את הממצאים, אין הבדל בין הקבוצות של שנת 1986 ושל שנת 1999 אשר עשוי להשפיע על המסקנות חוץ מאשר זמן הלידה של הילד וההתנסות הבית ספרית. הבדל אחד מהותי בין הקבוצה של שנת 1999 שנמצאת בשילוב לקבוצה שנמצאת בחינוך המיוחד הוא שילדי השילוב הם הרבה יותר צעירים (פחות מגיל 15); אך לכך לא תהיה השפעה על יתרונות השילוב.

הנתונים מהשאלונים של שנת 1999 קודדו בצורה עיוורת; החוקרים שהזינו את הנתונים לא ידעו לאיזו קטגוריה שייך הילד ולאיזה בית ספר.

הממצאים:

כישורי חיים יומיומיים:

בתחום זה של התפתחות רוב בני הנוער של שנת 1986 היו בדרכם לעצמאות מלאה ככל שהם התקדמו בשנות בגרותם. המחקרים לא מצאו הבדלים משמעותיים בין הכישורים של הקבוצות בכישורי חיים יומיומיים ב-1986 או ב-1999. בכל הקבוצות הן המיוחדות והן המשולבות כישורי החיים משתפרים עם הגיל. תחומים אלה בעיקר נלמדים בבית ומושפעים מאוד מהמשפחה, למרות שבתי הספר המיוחדים, במיוחד אלו לילדים עם קשיי למידה רציניים, מכניסים תחומים שכאלה לתוך תוכנית הלימודים שלהם.

כישורי תקשורת:

כישורי התקשורת של בני הנוער ב-1999 השתפרו בצורה משמעותית כאשר משווים אותם לכישורי התקשורת של בני הנוער ב-1986 אך זה נוגע רק לבני הנוער שהיו בשילוב. בכלי המדידה **Vineland** ההבדל בין בני הנוער בשילוב או בחינוך המיוחד נראה בצורה בולטת. אין הבדל משמעותי בהבנה של השפה המדוברת בין שתי הקבוצות, אך ישנו הבדל משמעותי בשפה האקספרסיבית – בהתבטאות. בני הנוער ששהו בשילוב הם במוצע של שנתיים וחצי יותר מתקדמים מחבריהם בחינוך המיוחד ב-1999. (ציון ממוצע של 5 שנים ו-9 חודשים לעומת ציון ממוצע של 3 שנים ו-3 חודשים). המרווח הזה מתבסס על נורמות של ילדים שאינם נכים ועל כן הוא דרמטי, מכיוון שמחקרים קודמים הראו התקדמות במדדי שפה של 5 חודשים לכל שנה, לגבי בני נוער בעלי תסמונת דאון.

התקדמות אקדמית:

הכישורים האקדמיים של בני הנוער בשנת 1999 בקריאה וכתיבה וחשבון השתפרו בצורה משמעותית בהשוואה להישגים של בני הנוער משנת 1986.

בני הנוער המשולבים יותר מתקדמים מקבוצת בני הנוער בבתי הספר המיוחדים ב-1999 וכן הרבה יותר מתקדמים מבני הנוער של 1986 הן מבחינת כתיבה והן מבחינת חשבון.

הקבוצה של בני הנוער המשולבים ב-1999 היא הרבה יותר מתקדמת מהקבוצה של בני הנוער מבתי הספר המיוחדים ב-1999, ומאלו שלמדו בבתי ספר מיוחדים ב-1986 בקריאה, בכתיבה ובחשבון וכן בידע כללי אך לא בכישורי שימוש בכסף. במדד ה- **Vineland** בקריאה ובכתיבה, בני הנוער של 1999 אשר משולבים מתקדמים יותר ב-3 שנים ו-4 חודשים מבני הנוער בבתי הספר המיוחדים (ציון ממוצע של 9 שנים וחודש לעומת 5 שנים ו-9 חודשים).

כישורים חברתיים ופעילות של שעות הפנאי:

כל בני הנוער בשנת 1999 הם בעלי ציונים טובים יותר בעצמאות חברתית ובקשרים חברתיים כאשר משווים אותם לקבוצה של שנת 1986. לא ניכרת השפעה להשמה הבית ספרית על התפתחות חברתית לגבי הקבוצות של שנת 1999, חוץ מאשר במדד אחד של ה- **Vineland** המצביע על יתרון אפשרי לבתי הספר המיוחדים. המדד הוא "יחסים בינ-אישיים". מדד זה מעריך אינטראקציות אישיות וכישורי חברות. קבוצת בני הנוער ששהתה בבתי ספר מיוחדים בשנת 1999 קיבלה ציון גבוה יותר בצורה משמעותית.

פירוש אחד לממצא זה יכול להיות מיוחס לכך שבני הנוער בעלי תסמונת דאון הלומדים בבתי ספר מיוחדים נמצאים בקבוצת השווים שלהם בבית הספר, דבר המאפשר להם יחסי חברות ותמיכה הדדית עם

המרכז לקידום החינוך והשילוב

בני גילם – עם קבוצת השווים. זאת בגלל שיש להם תחומי עניין משותפים ויכולות דומות, בשעה שלקבוצה הנמצאת בבית ספר משלב אין קבוצת שווים שאליה הם יכולים להשתייך. רוב בני הנוער בעלי תסמונת דאון נכללים באופן יחידי בבתי הספר שבשכונתם בשעה שחבריהם בעלי אותה נכות עדיין נמצאים בבתי ספר מיוחדים. לבני הנוער בעלי תסמונת דאון יהיו חברויות עם חבריהם הלא-נכים אך הללו הן שונות בטבען. ממצא זה חייב להיות מפורש בהירות כיוון שהקבוצה הצעירה של בני הנוער (אלו שמתחת לגיל 15) קיבלה ציון גבוה יותר במדד זה לעומת חבריהם בבתי הספר המיוחדים. יתכן שלקבוצה זו ישנה תועלת כתוצאה מניסיון רב יותר בשילוב בבתי הספר, ככל שעובר הזמן, והם עולים בכיתות בית הספר.

מכיוון שבכל תחומי ההתפתחות האחרים, בני הנוער הם זהים או מתקדמים בצורה ניכרת, כאשר הם לומדים בבית ספר משלב, המשמעות של ממצאים אלה היא שכל בני הנוער בעלי קשיי הלמידה או נכויות הלמידה חייבים להיכלל בבתי ספר משלבים על מנת לאפשר להם סביבה חינוכית אופטימלית הן מבחינת התפתחותם האקדמית והן מבחינת התפתחותם החברתית.

התנהגות:

באופן כללי יש הוכחות מועטות לגבי הבדלים בהתנהגות בין הקבוצות שהשוו. הציון נוטה להיות נמוך יותר (פחות קשיים בהתנהגות) לטובת הקבוצה של בני הנוער שמשולבים בשנת 1999. אך ההבדל נראה רק במדד ההתנהגות של כלי המדידה Vineland.

אפקט הגיל:

לגבי בני הנוער מהקבוצה של שנת 1999, ההישגים שלהם במדד חיי היומיום, התנהגות, ומדדים חברתיים, משתפרים עם הגיל כפי שקרה במחקר של שנת 1986. לגבי בני הנוער המשולבים בשנת 1999 התקשורת והכישורים האקדמיים משתפרים בצורה ניכרת עם הגיל אך אין שיפור משמעותי עם הגיל, בתחומים הללו, בקבוצה של בני הנוער שנמצאת בבתי ספר מיוחדים ב-1999.

הבדלי מין:

התחומים היחידים שבהם ניכר הבדל בין בנים ובנות בקבוצות של 1999 מבחינת ה-Vineland הם התקשורת הקריאה והכתיבה. כקבוצה, הבנים המשולבים הם בצורה משמעותית מפגרים אחרי הבנות המשולבות בהתפתחות השפה האקספרסיבית – ההתבטאות, וכן בהתקדמותם בקריאה. זה נובע כנראה מהנטייה של בנים עם תסמונת דאון לחוות קשיים בתחום הדיבור המוטורי.

לסיכום:

אם נחזור לשאלות שהמחקר הזה הציב לעצמו:-

1. האם בני הנוער בבתי ספר מיוחדים מתקדמים טוב יותר ב-1999 לאלו שלמדו שם ב-1986, כאשר לוקחים בחשבון שיש היום יותר ידע לגבי צורכיהם החינוכיים המיוחדים של הילדים וגם שחלו שינויים חינוכיים בגישות חברתיות כלפי אנשים בעלי נכויות?
בני הנוער בבתי הספר המיוחדים מראים הישגים משמעותיים בכמה כישורים אקדמיים (כתיבה וחשבון). שתי הקבוצות של 1999 השיגו מידה קטנה של עצמאות חברתית וקשרים חברתיים בקהילה.
2. האם בני הנוער בבתי הספר המשלבים בשנת 1999 מתקדמים מהר יותר מבני הנוער של שנת 1986?
בני הנוער בבתי הספר המשלבים בשנת 1999 הם בצורה משמעותית יותר מתקדמים מבני הנוער של שנת 1986 לגבי שפה מדוברת, קריאה, כתיבה, חשבון, מדד אחד של התנהגות, קשרים חברתיים מחוץ לבית הספר ועצמאות חברתית.
3. האם בני הנוער שהוכלו בבתי ספר משלבים בשנת 1999 מראים יתרון כלשהו או חיסרון לגבי השילוב כאשר משווים אותם לחבריהם (בעלי תסמונת דאון) בבתי הספר המיוחדים בשנת 1999?

המרכז לקידום החינוך והשילוב

בני הנוער בבתי הספר המשלבים הם בעלי שפה מדוברת מפותחת יותר (יתרון של שנתיים וחצי) לעומת חבריהם בבתי הספר המיוחדים; כמו כן רמת הקריאה שלהם הרבה יותר טובה וכן רמת הכתיבה טובה יותר (פער של שלוש שנים וארבעה חודשים). קבוצה זו היא מתקדמת יותר בכישורי חשבון ובידע כללי וכן הם נוטים להפגין פחות בעיות של התנהגות. החיסרון היחיד, כפי הנראה, הוא חוסר האפשרות לפתח יחסים קרובים ומיוחדים וחברויות הדדיות אשר מבוססות על הבנה דומה ותמיכה, מכיון שכיום עדיין הרבה בני נוער כמותם נמצאים במסגרות נפרדות.

מדוע אין יתרון לבית הספר המיוחד?

הממצא הכי חשוב שאותו יש להסביר הוא חוסר היתרון החינוכי לאלו שנשלחים ללמוד בבתי ספר מיוחדים, למרות ששם נמצאות המורות המיוחדות והכיתות הן קטנות יותר. ישנה ציפייה מבני הנוער בבתי ספר מיוחדים להתקדם בכישורי החיים היומיומיים ובעצמאות פרקטית, במיוחד מכיון ששם ספר מיוחדים נוטים לשים דגש בתוכנית הלימודים שלהם על תחומים אלה, וגם מכיון שבני הנוער מבתי הספר המיוחדים במחקר זה הם יותר מבוגרים בצורה משמעותית מבני הנוער שנחקרו בשילוב.

החוקרים גם הופתעו לגלות שבתי הספר המיוחדים אינם משיגים תוצאות טובות יותר לעומת שנת 1986, חוץ מאשר בכתיבה ובחשבון. הישגים אלה מראים שיש כעת קוריקולום יותר אקדמי בבתי הספר המיוחדים. בכל מקרה, המורה המיוחדת מנסה ללמד קריאה וכישורים מספריים לקבוצה של 8 – 10 ילדים בדרגות שונות של יכולת, במיוחד בבתי הספר שקולטים תלמידים עם קשיי למידה רציניים. קשה מאוד לילד בעל תסמונת דאון לקבל את אותה איכות או כמות של הוראה במצב שכזה ובמקום שכזה, אפילו אם מורתו תהיה מאוד מסורה. בכיתה המשלבת הרגילה, ילד בעל תסמונת דאון לומד לקרוא או לספור בקבוצת גיל המתאימה לו ולכן הוא גם מוקף במודלים של התנהגות ומסוגלות טובה.

רוב הילדים יכולים להתקדם בקצב אופייני בכיתה הרגילה, ואף ניתן ללמד אותם בהצלחה כקבוצה, כאשר ילד בעל תסמונת דאון ניתן לבנות תוכנית אינדיבידואלית שלפיה הוא יעבוד בתוך הקוריקולום הכיתתי, באותו הזמן שבו עובדת הכיתה, באמצעות תמיכה ותיווך של סיעת או מורה תומכת.

הישגי השפה שנצפו אצל הקבוצה המשולבת של בני הנוער, הם תוצאה כנראה של שני גורמים:-

הראשון הוא שהותם בקבוצה נורמלית כאשר כל חבריהם בסביבה דוברים שפה תקינה; הדבר חושף אותם למודלים נורמליים של שפה כל הזמן והם נכללים בשיחה.

הגורם השני הוא שהם נוטלים חלק בכתיבה ובקריאה בכל יום בבית הספר. ילדים בעלי תסמונת דאון בכיתה רגילה יתעדו את עבודתם, גם כאשר הם אינם עדיין כותבים עצמאיים כיוון שיש להם עוזרת הוראה אשר מסייעת להם בכך. הדבר מאפשר להם לתרגל משפטים נכונים מבחינה דקדוקית, אפילו שלעיתים הם עדיין אינם מפיקים משפטים כאלה בעצמם. פעילויות של קריאה, כתיבה ואיות ילמדו אותם אוצר מילים חדש ודקדוק חדש וכך ישתפרו כישורי השמעת הקול הנדרשים לדיבור תקין וברור. כל התחומים הללו הם תחומים שילדי תסמונת דאון חווים בהם קשיים.

סביבת חינוך מיוחדת איננה יכולה לספק סביבת לימוד אפקטיבית על מנת לפתח דיבור, שפה והבנה, וכן כישורים מספריים, כפי שיכולה לספק הכיתה המשלבת בגלל הסיבות שהוזכרו קודם לכן. מכיון שלא נמצא חסרון בהתפתחות מיומנויות חיים יומיומיות, עצמאות חברתית, והתנהגות הולמת, ונמצא רק חיסרון אפשרי אחד, הנגישות לחברים מיוחדים, ההשלכות של הנתונים הללו הן שכל הילדים בעלי תסמונת דאון וכל אלו בעלי צרכים חינוכיים מיוחדים הדומים להם, צריכים להיכלל באופן מלא בבתי ספר משלבים. (15 מתוך 25).

המרכז לקידום החינוך והשילוב

המודל האידיאלי לשילוב:

אם כל הילדים בעלי נכויות הלמידה הבינוניות עד קשות היו נכללים בבתי הספר שבשכונתם והמשאבים היו ניתנים להם שם על מנת לשמר את היחס של מורה מיוחדת אחת על כל 8 – 10 תלמידים, כל בית ספר יכול היה להחזיק לפחות עוד מורה שהוכשרה לכך במיוחד וכמה מסייעות ללמידה – Learning Support Assistants עבורם. בכל בית ספר צריך להיות אזור מיוחד למשאבים עם מרחב לקבוצות עבודה קטנות ועם חומרים חינוכיים מתאימים.

הילדים בעלי הצרכים המיוחדים צריכים להיות חברים מלאים בכיתה המשלבת ביחד עם בני גילם (לא להיות מושמים בכיתות מיוחדות או ביחידות נפרדות). המורה המיוחדת יכולה לתמוך בתוכניות עבודה יחידניות עבור הילדים בעלי הצרכים המיוחדים כאשר הם נמצאים בכיתותיהם המשלבות. הילד או הילדה יכולים להשתלב גם בקבוצות למידה קטנות אשר נכנסות בהתאם לצורך למרכז המשאבים שנמצא בבית הספר.

מודל שכזה מספק תגבור של מומחיות בתחום הצרכים המיוחדים בבתי הספר הרגילים, וכן נותן תמיכה למורות המשלבות ולסייעות העוזרות בלמידה. כך ניתנת הזדמנות לכל ילד בעל צרכי למידה מיוחדים ללמוד בתוך תוכנית הלימודים הרגילה, אשר מותאמת לצרכי המיוחדים, בעזרת כלים ושיטות הוראה מתאימות.

מודל שכזה כבר עובד היטב בכמה מקומות באנגליה ברמת החטיבה העליונה. ניתן לראות את המודל הזה מופעל גם בארה"ב במדיסון שבויסקונסין למשל. במדיסון בית הספר המיוחד והנפרד האחרון נסגר בשנת 1976.

כאשר מודל כזה יפותח, גם שירותי התרפיה ישתנו לטובה. במדיסון לדוגמה, קלינאיות תקשורת מועסקות על ידי בית הספר כך שכל הילדים יכולים לקבל את השירות בתוך בית הספר. אף ילד לא צריך ללכת במיוחד לקליניקה או להמתין לטיפול. צרכים מיוחדים בתחום הדיבור והשפה יכולים להיות מסופקים בעזרת הוראת נושאים שונים מתוך הקוריקולום ולהתפרש על פני יום הלימודים. הדבר מאפשר לתרפיסטים גם להדריך את הצוות שעובד עם הילד ולתמוך בו.

כדי ששילוב יהיה אפקטיבי כל מערכת החינוך צריכה לחבוק אותו. שילוב יהיה אפקטיבי מבחינה חברתית וחינוכית רק אם מערכת החינוך תקיף ותכיל את כולם. זה מחייב לספק הדרכה ולהקצות משאבים לשילוב בצורה הולמת הן ברמה פוליטית והן ברמה חינוכית. הדבר גם מחייב סגירה של בתי ספר נפרדים לחינוך מיוחד. אין זה אומר שצריך להשקיע יותר כסף אלא יש להשתמש בתקציבים הקיימים ובמשאבים הקיימים בצורה יותר שוויונית ויותר יעילה.

המחקרים מראים שחינוך משלב אמיתי משפר את בתי הספר עבור כלל הילדים. כישורי הצוות משתפרים ושיטות ההוראה הופכות גמישות יותר. נעשה שימוש בקבוצות עמיתים לשם תרגול וכן מתקיימת עבודה בקבוצות קטנות. תלמידים הופכים ליותר מעורבים גם בלמידה וגם בהוראה.

המטרה של בתי ספר משלבים היא לאפשר לכולם להגיע להישגים ולהרגיש טוב לגבי עצמם. בית ספר משלב הוא טוב גם לתלמידים המשיגים בקלות מבחינה אקדמית וטוב באותה מידה לתלמידים בעלי צרכים חינוכיים מיוחדים.

כדי ששילוב יהיה אמיתי, האפליה תסתיים, והסטיגמה שהילד חווה כאשר מתייגים אותו ושולחים אותו למקום שהוא רחוק מאחיו ואחיותיו ומחבריו לשכונה תוסר, נדרש שינוי בגישה. כמו כן צריך להכיר בכך שחינוך מתבסס על ערכים שמובילים לכך שאנשים ישתלבו בחברה בחייהם כמבוגרים.

המרכז לקידום החינוך והשילוב

חברה משלבת היא חברה שמשדרת אכפתיות. זהו סוג החברה שרובנו היינו רוצים לחיות בתוכה. ילדים גם כן צריכים לחיות בקהילות ובבתי ספר שמייצגים את הערכים הללו, אותם היינו רוצים לממש בקהילה שלנו כמבוגרים.